

MENING SOHAMDA IZ QOLDIRGAN ALLOMA – ALISHER NAVOIY

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti
Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Xushboqova Melixol

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti
Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Toshmirzayeva Sitora

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti
Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Yusupova Nigora

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti
Xorijiy til va adabiyoti yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Qarshiyeva Barchin

Ushbu maqolada o‘zbek adabiyoti taraqqiyotiga ulkan hissa qo‘shgan buyuk mutafakkir Alisher Navoiy hayoti, ijodi va adabiy merosining mazmun-mohiyati keng yoritiladi. Navoiy ijodining asosiy g‘oyalari, uning badiiy tafakkuridagi yangiliklar, turkiy til nufuzini oshirishdagi xizmatlari hamda milliy adabiyotimiz shakllanishidagi o‘rni ilmiy-nazariy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, shoirning asarlari orqali avlodlarga yetkazmoqchi bo‘lgan ma‘naviy-axloqiy tamoyillar, insonparvarlik, komillik va adolat singari g‘oyalar talqin etiladi. Maqolada Navoiy merosining bugungi zamonaviy adabiy jarayon bilan bog‘liqligi va uning yosh avlod tarbiyasidagi ahamiyati ham yoritilib, allomaning milliy madaniyat va ma‘naviyat taraqqiyotidagi beqiyos o‘rni haqida xulosalar beriladi.

Kalit so'zlar: alloma, adabiyot, til, turkiy, Navoiy, poetik, tafakkur

Alisher Navoiy sharq adabiy tafakkuri va turkiy dunyo ma‘naviyatining eng yirik siymolaridan biri sifatida tarixda o‘chmas iz qoldirgan. Uning badiiy merosi, ilmiy qarashlari, tilshunoslikka oid fikrlari va ma‘naviyatga bag‘ishlangan g‘oyalari nafaqat o‘zbek adabiyoti, balki butun turkiy xalqlar madaniyatining shakllanishida

asosiy o‘rin tutadi. Navoiy yaratgan ijodiy makon o‘z davrida ham, undan keyingi asrlar davomida ham adabiy jarayonlarni belgilab kelgan hamda hali-hanuz ilmiy va badiiy fikr uchun tuganmas manba bo‘lib xizmat qilmoqda.

Navoiy turkiy tilning badiiy imkoniyatlarini yuksak darajada namoyon qilgan alloma sifatida alohida e‘tiborga sazovor. Uning “Muhokamat ul-lug‘atayn” asari o‘zbek tilining tarixiy taraqqiyotida tamal toshi bo‘lib, unda turkiy tilning fonetik, semantik va poetik imkoniyatlari ilmiy asosda tahlil qilingan. Bu risola orqali Navoiy turkiy tilning fors tilidan kam emasligini, aksincha obrazlar yaratish, tuyg‘ularni ifodalash, badiiy tasvir vositalarini yaratish borasida keng imkoniyatlarga ega ekanini isbotlab bergan. Bu qarashlar adabiy tilning shakllanishi va rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatgan.

Navoiy poetik tafakkurning eng takomillashgan ko‘rinishini namoyon etgan ijodkorlardan biridir. Uning she’riyati ramz va majozlar, falsafiy mushohadalar, ruhiy holatlarning nozik tasviri, insoniy mohiyatni izlash kabi jihatlar bilan boydir. “Xamsa” dostonlarida insonning ma’naviy kamoloti, adolat g‘oyasi, muhabbatning oliy ma’nosi, dunyoqarashning murakkab qatlamlari keng yoritilgan. U yaratgan obrazlar tizimi nafaqat badiiy ahamiyatga, balki falsafiy chuqurlikka ega bo‘lib, o‘quvchini doimiy fikrlashga undaydi. Navoiy she’riyati bugun ham o‘zining tildagi nafisligiga, ma’nodagi teranligiga ko‘ra mumtoz adabiyotning yuksak namunasi sifatida qadrlanadi. Navoiy merosi matnshunoslik va manbashunoslik uchun ham beqiyos ahamiyatga ega. Uning asarlarining ko‘plab qo‘lyozmalar orqali yetib kelgani, ular orasidagi farqlar, nusxalar xilma-xilligi ilmiy izlanishlar uchun keng imkoniyat yaratadi. Qo‘lyozmalarni taqqoslash, matn variantlarini o‘rganish, tarixiy-lisoniy o‘zgarishlarni aniqlash kabi jarayonlar aynan Navoiy asarlari asosida takomillashgan ilmiy yo‘nalishlardir. Shuning uchun ham Navoiy merosi nafaqat adabiy yodgorlik, balki chuqur ilmiy tadqiqotlar uchun noyob manbadir. Navoiy insonparvarlik, ma’rifatparvarlik va axloqiy poklik g‘oyalarining targ‘ibotchisi sifatida ham tarixda muhim o‘rin egallaydi. U ilmning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rnini yuksak baholagan, ustoz va shogird munosabatiga chuqur e‘tibor qaratgan, adolat,

halollik va saxovatni insonning asosiy fazilati sifatida ko'rsatgan. Uning pand-nasihatlari, hikmatlari va masnaviylaridagi tarbiyaviy ruh bugun ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan. Yosh avlod tarbiyasida, ma'naviy ongni shakllantirishda Navoiy g'oyalari mustahkam tayanch bo'lib xizmat qiladi.

Alisher Navoiy yaratgan adabiy maktab o'zbek adabiyotining keyingi bosqichlariga kuchli ta'sir ko'rsatdi. Bobur, Mashrab, Muqimiy, Cho'lpon, Oybek, G'afur G'ulom, Erkin Vohidov, Abdulla Oripov kabi ko'plab ijodkorlar Navoiy an'alaridan kuch olgan, uning poetik fikrini davom ettirgan. Demak, o'zbek adabiyoti tarixini, uning bosqichma-bosqich rivojini Navoiy merosisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. U nafaqat mumtoz adabiyotning asoschisi, balki zamonaviy adabiy tafakkurning shakllanishiga ham yo'l ochgan.

Umuman olganda, Alisher Navoiy o'zining ulkan badiiy iste'dodi, ilmiy qarashlari, til va adabiyotga bo'lgan yuksak ehtiromi orqali butun bir davrning, butun bir adabiy maktabning asoschisi bo'lib qoldi. Uning merosi sharq adabiyotining eng yuksak cho'qqilaridan biri sanaladi va bugun ham insoniyatning ma'naviy boyligiga xizmat qilmoqda. Navoiy yaratgan asarlar nafaqat o'tmishning bebaho xazinasi, balki bugungi madaniy hayotning ajralmas qismi, ilmiy izlanishlarning bitmas-tuganmas manbai, adabiy tafakkurni charxlovehi yuksak maktabdir. Shu ma'noda Alisher Navoiy – sharq adabiyotining abadiy nur sochuvchi yulduzlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, turli nashrlar.
2. Alisher Navoiy. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2013.
3. Abdurauf Fitrat. Alisher Navoiy. – Toshkent: "Fan" nashriyoti, 1991.
4. Sodiqov H. Alisher Navoiy ijodining badiiy va falsafiy asoslari. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
5. Yo'ldoshev Q., Karimov N. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: "O'qituvchi", 2010.

6. Jo‘rayev A. Navoiyshunoslikka kirish. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2014.
7. Muhammadjonov A. Navoiy merosi va zamonaviy adabiy jarayon. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 2020.
8. Shamsiyev P. Navoiy davri adabiy muhiti. – Toshkent: “Fan”, 1985.
9. Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 2008.
10. O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. “Alisher Navoiy” maqolasi. – Toshkent